

Asia: VN/12531/2021

LAUSUNTOPYYNTÖ VAMMAISPALVELULAINSÄÄDÄNNÖN UUDISTUKSESTA

Lausunnonantajan tausta

1. Vastaaajan taustaorganisaatio

Vammaisjärjestö [Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiö]

Yleistä hallituksen esitysluonnoksesta

2. Ovatko esitysluonnoksen pykälät selkeitä?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Esitys parantaa lasten ja nuorten asemaa vammaispalveluiden asiakkaina. Selkeyttämisen varaa on kuitenkin vielä soveltamisalaa koskevassa kirjauksessa 2§ sekä valmennusta kuvaavassa 7§ ja 10§ henkilökohtainen apu. Myös erityisen tuen ja asumisen tuen § vaativat selkeytystä.

3. Tukevatko pykälien perustelut hyvin lain soveltajaa?

Eivät pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Perusteluteksteissä erityisesti soveltamisalaan liittyvät perustelut ovat ristiriitaisia. Pahimmillaan ne voivat jättää lain soveltamisen ulkopuolelle henkilöitä, joiden tulisi olla niiden piirissä. Vaikka perusteluissa korostetaan sitä, että diagnoosia ei tarvita, toisessa kohdassa mainitaan erikseen mm. sosiaalisen vuorovaikutuksen ongelmat tai hahmotushäiriöt ongelmina, joihin ei tarvitsisi vammaispalvelulakia soveltaa.

Monella autismin kirjon lapsella ja nuorella voi kuitenkin olla merkittäviä psykososiaalisia haasteita, joihin vammaispalveluilla voitaisiin vastata, kuten esim. valmennus sekä perheiden tuki.

4. Vahvistaako esitys vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Soveltamisalan osalta on riski, että osa lievästi kehitysvammaisista sekä autismin kirjon henkilöistä jäisi tämän lain soveltamisalan ulkopuolelle. Maksullisuus voi myös lisätä vammaisten henkilöiden ja perheiden, joissa on vammainen henkilö, eriarvoisuutta. Esimerkiksi lapsen asuminen kodin ulkopuolella sisältää ehdotuksen mukaan riskin, että perheiden maksuvelvollisuus nousisi huomattavasti.

5. Lisääkö esitys vammaisten henkilöiden osallisuutta yhteiskunnassa?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Soveltamisalaa koskeva 2§ perusteluineen sisältää edelleen riskin väliinpuutoamisesta. Samoin se, että esityksessä ei oteta kantaa vammaisten henkilöiden työllistymisen tukemiseen.

6. Parantaako esitys vammaisen henkilön mahdollisuuksia saada yksilöllisen tarpeensa mukaisia palveluita vamman tai sairauden laadusta riippumatta?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Lasten huomioiminen esityksessä parantaa heidän sekä heidän perheidensä palveluiden saantia. Tosin soveltamisalan tiukka rajausta pitää sisällään riskin väliinpuutoamisesta erityisesti autismin kirjon lapsilla.

7. Mitä haluaisit ehdottomasti säilyttää esityksessä ja miksi (asiakokonaisuus, pykälä, kohta perusteluissa tms.)? Mainitse avovastauksessa (lyhyesti) enintään kolme asiaa.

-

1.

Lyhytaikainen huolenpito 18§. Tämä palvelu on tervetullut laajennus nykyiseen vpl:ään. Palvelun tulisi kuitenkin huomioida myös perhehoidossa olevat lapset, joille olisi myös tärkeää saada palvelun avulla 'uusia kokemuksia, laajentaa sosiaalisia suhteita ja opetella pärjäämään erilaisissa tilanteissa sekä oppia luottamaan myös muiden, kuin läheisten henkilöiden antamaan apuun.'

2.

Lasten ja perheiden huomioiminen yleensä. Tämä on tervetullut uudistus nykyiseen lainsäädäntöön verrattuna.

3.

Valmennus. Tämä on tärkeä lisä ja tukee erityisesti lasten ja nuorten itsenäistymiseen liittyvää taitojen opettelua.

8. Mitä haluaisit ehdottomasti poistaa tai muuttaa esityksessä ja miksi (asiakokonaisuus, pykälä, kohta perusteluissa tms.)? Mainitse avovastauksessa (lyhyesti) enintään kolme asiaa.

-

1.

Soveltavuuspykälää tulisi korjata niin, ettei se rajaisi pois kategorisesti niitä henkilöitä, joilla on 'keskittymisen tai oppimisen vaikeuksia tai sosiaalisen vuorovaikutuksen ongelmia tai hahmotushäiriö'.

Autismin kirjon henkilöillä sekä lievän kehitysvamman omaavilla henkilöillä voi olla merkittäviä haasteita joillain elämänalueilla ja joissain tilanteissa. He voivat hyötyä merkittävällä tavalla esimerkiksi valmennuspalvelusta tai päivätoiminnasta, vaikkeivät ehkä tarvitsisikaan muita, raskaampia palveluita. Heillä voi myös olla tilanteita, joissa henkilökohtainen apu olisi ainut tapa päästä osallistumaan joihinkin harrastuksiin tai tilaisuuksiin. Näitä palveluita ei kuitenkaan ole muun lainsäädännön perusteella mahdollista saada.

Soveltamisalaa koskevassa pykälässä on siis riski, että edelleen jäisi sellaisia vammaisia henkilöitä palveluiden ulkopuolelle, jotka siitä hyötyisivät. Lisäksi olennaisuuden arviointi on haastavaa ja sen arvioimiseksi olisi vähintään edellytettävä moniammatillista arviointia, jos sen perusteella jotkut vamma ryhmät jäisivät palveluiden ulkopuolelle.

2.

Työllistymisen tukea ei ole esityksessä mainittu lainkaan. Silti esimerkiksi kehitysvammaisten henkilöiden kohdalla juuri nykyisen kehitysvammalain perusteella järjestetty työllistymisen tuki on ollut oikeastaan ainut tapa järjestää työllistymiseen johtavaa palvelua kehitysvammaisille henkilöille. Moni kunta, Helsingin kaupunki pisimpänä esimerkkinä, on järjestänyt osana kehitysvammahuoltoon tuetun työllistymisen työhönvalmennuspalvelua, jossa työhönvalmentajan tuella haetaan palkkatyöpaikka ja tuetaan sekä työnantajaa että työntekijää työsuhteen syntymisen jälkeen.

Vammaisten henkilöiden työllistymistä edistävää toimintaa on aikaisemmin järjestetty SHL 27 e ja d §:n perusteella sekä kehitysvammalain 2§ 4 momentin mukaan. SHL 17§ perusteella järjestettävä sosiaalinen kuntoutus ei ole vastannut vammaisten henkilöiden työllistymisen tuen tarpeeseen. Sen mukaan sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan 'sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettavaa tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi'. Sillä ei tarkoiteta työllistymiseen valmentamista tai työelämässä tukemista. Tuoreita tietoja siitä, kunka monta henkilöä on shl:n 27 d § tai 27 e § mukaisessa toiminnassa sekä KVL 2 § työ- tai päivätoiminnassa ei ole suoraan saatavissa. Sotkanetin mukaan kuntien kustantamassa vammaisten työtoiminnassa oli vuonna 2020 noin 8500 henkilöä. Tilasto ei erittele, minkä lain perusteella palvelua on järjestetty. Aikaisempien tutkimusten perusteella on kuitenkin perusteellista väittää, että työsuhteinen shl 27d§ mukainen työllistyminen on vähentynyt merkittävästi ja sen asema on marginaalinen.

Vammaisten henkilöiden työllistymistä tukevaa toimintaa koskeneessa STM:n selvityksessä esitettiin, että toimintaa tulisi jatkossakin järjestää sosiaalihuoltona niin, että myös sosiaalipalveluiden kautta voi työllistyä, edes osittain, avoimille työmarkkinoille. Lisäksi selvityksessä edellytetään, että toimintaa arvioitaisiin säännöllisesti ja että asiakkaalla olisi mahdollisuus siirtyä TE-palveluiden asiakkaaksi. (Paanetoja 2019).

Samassa selvityksessä tuodaan esiin nykyisen työ- ja päivätoiminnan häilyvä suhde. Siksi ehdotamme selvityksen suosituksen mukaisesti, että vammaispalvelulain mukainen työelämään valmentautuminen ja työelämässä tukeminen erotettaisiin päiväaikaisesta toiminnasta.

Nyt ei ole tiedossa, minkä lainsäädännön osana vammaisten henkilöiden työllistymistä tukeva toiminta tullaan järjestämään. Tässä esityksessä työllistymisen tukeen viitataan, mutta ei selkeästi suhteessa muuhun lainsäädäntöön eikä riittävän selkeästi, jotta järjestävä taho voisi ajatella sen korvaavan nykyisen työllistymistä tukevan toiminnan (shl ja KVL) muodot.

Vammaisten henkilöiden työllistymistä tukevan toiminnan puuttuminen esityksestä lisää erityisesti kehitysvammaisten henkilöiden riskiä jäädä väliinputoajiksi työllistymisen tukitoimien suhteen. Lisäksi se heikentää monen vammaisen nuoren mahdollisuuksia päästä harjoittelemaan työelämätaitoja tuetusti oppivelvollisuuden päättymisen jälkeen.

Työelämään valmennus osana vammaispalvelulakia olisi merkittävä parannus nykyiseen epäselvään tilanteeseen, jossa vammaisten henkilöiden työllistymistä edistetään välillä sosiaalihuoltona, välillä kuntoutuksena sekä erilaisissa määräaikaississa projekteissa.

Vammaisten henkilöiden työelämään valmentautumiseen ja työelämässä tukemiseen on kehitetty lukuisia hyviä ja tuloksellisia toimintamalleja, mm. IPS -mallin mukainen tuetun työllistymisen työhönvalmennus. Tällä hetkellä se on käytössä muutamassa kunnassa osana kehitysvammaisten työllistymistä tukevaa toimintaa. Myös tämän toiminnan jatkuvuuden ja levittämisen näkökulmasta olisi hyvä, jos tähän esitykseen lisättäisiin työllistymistä edistävä kohta esittämällämme tavalla.

3.

-

9. Ottaako esitys riittävästi huomioon vammaisten lasten tarpeet?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Voimavararajaus sekä soveltamisala sisältävät riskin, että osa vammaisista lapsista jäisi lain soveltamisalan ulkopuolelle.

10. Voidaanko esityksen mukaisilla palveluilla vastata kattavasti hengityshalvauspotilaiden palvelutarpeisiin?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

Soveltamisala

11. Onko lain soveltamisala tarkoituksenmukainen?

Ei

Perustele tarvittaessa kantasi

Soveltavuuspykälää tulisi korjata niin, ettei se rajaisi pois kategorisesti niitä henkilöitä, joilla on 'keskittymisen tai oppimisen vaikeuksia tai sosiaalisen vuorovaikutuksen ongelmia tai hahmotushäiriö'.

Autismin kirjon henkilöillä sekä lievän kehitysvamman omaavilla henkilöillä voi olla merkittäviä haasteita joillain elämänalueilla ja joissain tilanteissa. He voivat hyötyä merkittävällä tavalla esimerkiksi valmennuspalvelusta tai päivätoiminnasta, vaikkeivät ehkä tarvitsisikaan muita, raskaampia palveluita. Heillä voi myös olla tilanteita, joissa henkilökohtainen apu olisi ainut tapa päästä osallistumaan joihinkin harrastuksiin tai tilaisuuksiin. Näitä palveluita ei kuitenkaan ole muun lainsäädännön perusteella mahdollista saada.

Soveltamisalaa koskevassa pykälässä on siis riski, että edelleen jäisi sellaisia vammaisia henkilöitä palveluiden ulkopuolelle, jotka siitä hyötyisivät. Lisäksi olennaisuuden arviointi on haastavaa ja sen arvioimiseksi olisi vähintään edellytettävä moniammatillista arviointia, jos sen perusteella jotkut vammaryhmät jäisivät palveluiden ulkopuolelle.

Palvelut

12. Ottavatko valmennusta, henkilökohtaista apua ja erityistä tukea koskevat säännökset kokonaisuutena arvioiden riittävästi huomioon eri tavoin vammaisten henkilöiden tarpeet?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Henkilökohtaisen avun voimavaraedellytys asettaa vammaiset henkilöt eriarvoiseen asemaan ja jättää entistä enemmän henkilöitä henkilökohtaisen avun ulkopuolelle. Siksi voimavaraedellytys tulee kokonaisuudessaan poistaa. Perusteluissa sanotaan: 'Jos avun tarve perustuisi pääasiassa hoivaan, hoitoon tai vammaisen henkilön taikka toisen henkilön turvallisuuden varmistamiseen, olisi siihen vastattava muulla tavoin kuin henkilökohtaisella avulla.'

Rajanveto kuvatulla tavalla vaarantaa monen vammaisen henkilön mahdollisuuden saada henkilökohtaista apua. Se on myös vastoin ajatusta, että tällä lailla tulee vastata yhdenvertaisesti erilaisiin avun ja tuen tarpeisiin.

Toisaalta esityksen erityinen tuki toisi mahdollisuuden korvata henkilökohtaista apua. Erityinen tuki on kuitenkin rajatumpi sekä sen voimaantulo myöhempi kuin muun lainsäädännön. Lisäksi näkemyksemme mukaan tuen pilkkominen kahteen eri pykälään tulee vaikeuttamaan joidenkin henkilöiden kohdalla tuen saantia.

Lisäksi haluamme kiinnittää huomion järjestämisvastuuseen, joka koskee oppilaitosten veloitetta tarjota opiskeluun avustajaa. Perusteluissa mainitaan ammatilliset oppilaitokset, mutta olisi tärkeää huomioida myös lukio-opiskelijat ja varmistaa, että lukio-opiskelijalla on oikeus henkilökohtaisen avustajan käyttöön. Jos lukiossa ei ole muuta opiskelijan henkilökohtaiseen opiskeluun tarjottavaa tukea, tulee henkilökohtaisen avustajan tarvittaessa tukea myös opinnoissa suoriutumista.

13. Onko valmennusta koskevien pykälien (7-8 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Ehdotamme, että valmennusta koskevaan 7§ lisätään työllistymisen tuki. Työllistymisen tukea ei ole esityksessä mainittu lainkaan. Silti esimerkiksi kehitysvammaisten henkilöiden kohdalla juuri nykyisen kehitysvammalain perusteella järjestetty työllistymisen tuki on ollut oikeastaan ainut tapa järjestää työllistymiseen johtavaa palvelua kehitysvammaisille henkilöille. Moni kunta, Helsingin kaupunki pisimpänä esimerkkinä, on järjestänyt osana kehitysvammahuoltoa tuetun työllistymisen työhönvalmennuspalvelua, jossa työhönvalmentajan tuella haetaan palkkatyöpaikka ja tuetaan sekä työnantajaa että työntekijää työsuhteen syntyminen jälkeen.

Vammaisten henkilöiden työllistymistä edistävää toimintaa on aikaisemmin järjestetty SHL 27 e ja d §:n perusteella sekä kehitysvammalain 2§ 4 momentin mukaan. SHL 17§ perusteella järjestettävä sosiaalinen kuntoutus ei ole vastannut vammaisten henkilöiden työllistymisen tuen tarpeeseen. Sen mukaan sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan 'sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettavaa tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi'. Sillä ei tarkoiteta työllistymiseen valmentamista tai työelämässä tukemista. Tuoreita tietoja siitä, kunka monta henkilöä on shl:n 27 d § tai 27 e § mukaisessa toiminnassa sekä KVL 2 § työ- tai päivätoiminnassa ei ole suoraan saatavissa. Sotkanetin mukaan kuntien kustantamassa vammaisten työtoiminnassa oli vuonna 2020 noin 8500 henkilöä. Tilasto ei erittele, minkä lain perusteella palvelua on järjestetty. Aikaisempien tutkimusten perusteella on kuitenkin perusteellista väittää, että työsuhteinen shl 27d§ mukainen työllistyminen on vähentynyt merkittävästi ja sen asema on marginaalinen.

Vammaisten henkilöiden työllistymistä tukevaa toimintaa koskeneessa STM:n selvityksessä esitettiin, että toimintaa tulisi jatkossakin järjestää sosiaalihuoltona niin, että myös sosiaalipalveluiden kautta voi työllistyä, edes osittain, avoimille työmarkkinoille. Lisäksi selvityksessä edellytetään, että toimintaa arvioitaisiin säännöllisesti ja että asiakkaalla olisi mahdollisuus siirtyä TE-palveluiden asiakkaaksi. (Paanetoja 2019).

Samassa selvityksessä tuodaan esiin nykyisen työ- ja päivätoiminnan häilyvä suhde. Siksi ehdotamme selvityksen suosituksen mukaisesti, että vammaispalvelulain mukainen työelämään valmentautuminen ja työelämässä tukeminen erotettaisiin päiväaikaisesta toiminnasta.

Nyt ei ole tiedossa, minkä lainsäädännön osana vammaisten henkilöiden työllistymistä tukeva toiminta tullaan järjestämään. Tässä esityksessä työllistymisen tukeen viitataan, mutta ei selkeästi suhteessa muuhun lainsäädäntöön eikä riittävän selkeästi, jotta järjestävä taho voisi ajatella sen korvaavan nykyisen työllistymistä tukevan toiminnan (shl ja KVL) muodot.

Vammaisten henkilöiden työllistymistä tukevan toiminnan puuttuminen esityksestä lisää erityisesti kehitysvammaisten henkilöiden riskiä jäädä väliinputoajiksi työllistymisen tukitoimien suhteen. Lisäksi se heikentää monen vammaisen nuoren mahdollisuuksia päästä harjoittelemaan työelämätaitoja tuetusti oppivelvollisuuden päättymisen jälkeen.

Työelämään valmennus osana vammaispalvelulakia olisi merkittävä parannus nykyiseen epäselvään tilanteeseen, jossa vammaisten henkilöiden työllistymistä edistetään välillä sosiaalihuoltona, välillä kuntoutuksena sekä erilaisissa määräaikaisissa projekteissa.

Vammaisten henkilöiden työelämään valmentautumiseen ja työelämässä tukemiseen on kehitetty lukuisia hyviä ja tuloksellisia toimintamalleja, mm. IPS -mallin mukainen tuetun työllistymisen työhönvalmennus. Tällä hetkellä se on käytössä muutamassa kunnassa osana kehitysvammaisten työllistymistä tukevaa toimintaa. Myös tämän toiminnan jatkuvuuden ja levittämisen näkökulmasta olisi hyvä, jos tähän esitykseen lisättäisiin työllistymistä edistävä kohta esittämällämme tavalla.

14. Esityksessä ns. kuntouttavan varhaiskasvatuksen järjestäminen vammaispalvelulain mukaisena valmennuksena edellyttää palvelun maksuttomuudesta säätämistä varhaiskasvatuksen asiakasmaksulaissa ja kuntien menettämän asiakasmaksutulon korvaamista kunnille vuosittain osana tähän esitykseen käytettävissä olevaa valtionosuutta.

Onko varhaiskasvatuksen järjestäminen vammaispalveluna tarkoituksenmukaista?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

15. Onko henkilökohtaista apua koskevien pykälien (9-11 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Avun voimavararajaus tulisi poistaa. Henkilökohtaisen avun voimavaraedellytys asettaa vammaiset henkilöt eriarvoiseen asemaan ja jättää entistä enemmän henkilöitä henkilökohtaisen avun ulkopuolelle. Siksi voimavaraedellytys tulee kokonaisuudessaan poistaa. Perusteluissa sanotaan: 'Jos avun tarve perustuisi pääasiassa hoivaan, hoitoon tai vammaisen henkilön taikka toisen henkilön turvallisuuden varmistamiseen, olisi siihen vastattava muulla tavoin kuin henkilökohtaisella avulla.'

Rajanveto kuvatulla tavalla vaarantaa monen vammaisen henkilön mahdollisuuden saada henkilökohtaista apua. Se on myös vastoin ajatusta, että tällä lailla tulee vastata yhdenvertaisesti erilaisiin avun ja tuen tarpeisiin.

Henkilökohtaisen avun rajaaminen pois henkilöiltä, jotka ovat palveluasumisen piirissä tulee kirjoittaa selkeämmin. Vaikka perusteluissa mainitaan palveluiden järjestämisen laatu ja palveluiden yhdistäminen, tulisi selkeämmin tuoda esiin myös se, että myös palveluasumiseen voi liittää henkilökohtaista apua. Mikäli henkilökohtaista apua ei myönnettäisi palveluasumisessa asuville, tulisi vastaavasti palveluasumisen hankinnassa olla aina huomioida tämän palvelun tarve. Nykyinen hankintakäytäntö ei mahdollista henkilökohtaisen avun antamista joustavasti palveluasumisessa asuville henkilöille. Monet palveluntuottajat joutuvat myös paikkaamaan henkilökohtaisen avun puutteita ilman, että sitä huomioidaan palvelumaksuissa.

16. Onko erityistä tukea koskevien pykälien (12-13 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Palvelu on tarpeellinen, mikäli voimavararajaus jää voimaan.

Sen sijaan palvelun kuvaus on epäselvä: ' Tarkoituksen olisi varmistaa, että vammaisen henkilön yhdenvertaiset osallistumisen ja valinnan mahdollisuudet toteutuvat silloinkin, kun tuen antaminen

edellyttää erityistä vammaisen henkilön tarpeisiin tai tilanteeseen liittyvää osaamista.' Tämä vaikuttaa niin yleiseltä, että vastaavan kuvauksen voisi kirjoittaa koko lain tarkoitukseen.

Tuki vuorovaikutukseen ja osallisuuteen kohtaa tulisi täsmentää esimerkiksi, että tämä palvelu korvaa henkilökohtaista apua ja täydentää henkilökohtaisen avun palvelua siten, että se mahdollistaa moniammatillisen yhteistyön sekä erityismenetelmiä hallitsevien asiantuntijoiden käytön silloin, kun asianosainen sitä tarvitsee esim. harrastuksissa tai kodin ulkopuolella osallistumiseen.

Sen sijaan tuetun päätöksenteon perustelut ovat selkeämmät ja tiettyyn tarkoitukseen suunnatut.

Moniammatillinen tuki on epäselvä, sillä henkilöllä on jo oikeus moniammatilliseen tukeen mm. shl:n perusteella.

13§ tuntuu kokonaisuudessaan vaikeaselkoiselta, sillä myös §12 on esimerkkejä toteutustavoista. Näiden pykälien suhdetta tulisi selkeyttää ja tarkentaa.

Erityisen tuen 12§ ja 13§ tulisi selkeyttää kirjoittamalla se lähtökohtaisesti palveluksi, joka mahdollistaa henkilökohtaisen tuen myös niille, jotka eivät saa sitä 9-11§ perusteella. Lisäksi olisi tärkeää tuoda esiin se, miten erityistä tukea voi saada, vaikka saisikin myös henkilökohtaista apua.

Voisi olla myös selkeämpää kuvata omana kohtanaan kommunikaatiota ja siihen liittyvää tukea sekä erityisen vaativia tilanteita, joissa tarvitaan tukea.

17. Onko erityisestä osallisuuden tuesta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 1 kohta)?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

Kyllä, mikäli se kirjoitetaan niin, että se täydentää osallisuuden mahdollisuuksia niiden henkilöiden osalta, jotka eivät ole oikeutettuja henkilökohtaiseen apuun.

18. Onko tuetusta päätöksenteosta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 2 kohta)?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

-

19. Onko vaativasta moniammatillisesta tuesta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 3 kohta)?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

Kyllä, mikäli se kuvataan selkeämmin ja osoitetaan erityisiin tilanteisiin, kuten rajoitustoimenpiteiden toteuttamiseen. Lisäksi tulisi selkeämmin kuvata, että erityinen tuki tässä tilanteessa voi tarkoittaa oman, käytännössä henkilökohtaisen avustajan, käyttöä sellaisissa tilanteissa, joiden tiedetään sisältävän riskin aggressiiviseen käytökseen tai muuhun nk. häiriökäyttäytymiseen, josta voi olla vaaraa henkilölle itselleen tai muille. Kaiken kaikkiaan tätä palvelua tulisi esityksessä selkeyttää ja kuvata se niin, että tukea suunnitellaan ja seurantaan

moniammatillisesti ja että käytännössä tukea voi antaa henkilökohtainen avustaja tai muu taho, esim. työpari.

20. Onko asumisen tuen pykäläkokonaisuus (14-17 §) tarpeenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Perusteluissa mainitaan, ettei hyvinvointialueella olisi velvollisuutta asunnon järjestämiseen vammaiselle henkilölle. Kuitenkin monen vammaisen, erityisesti kehitysvammaisen henkilön, on lähes mahdotonta etsiä omatoimisesti asuntoa itselleen, mikäli ei halua asua ryhmämuotoisessa asumisessa. Myös esteettömien asuntojen löytämiseen esimerkiksi kuntien vuokra-asuntokannasta tulisi saada tarvittaessa apua.

Asumisen tuki §:n perusteluissa mainitaan myös tuki vuorovaikutukseen, kommunikointiin ja päätöksentekoon. Lisäksi joissain tapauksessa myös terveydenhuollon palveluja osana asumispalveluita. Lisäksi korostetaan henkilön itsemääräämisoikeutta palveluiden saamisessa. Jotta nämä asiat voisivat toteutua palveluasumisessa, tulee perusteluissa selkeämmin kuvata hyvinvointialueiden rooli palveluiden hankkijana. Nykyinen hankintamenettely, jossa hankitaan samoilla kriteereillä sekä vanhus- että vammaispalveluiden asumispalveluita, ei pystytä vastaamaan vammaisten henkilöiden yksilöllisiin ja heterogeenisiin tarpeisiin. Lain hyvä tarkoitus henkilön mukaan joustavista palvelukokonaisuuksista jää tyhjäksi kirjaimeksi, jos hyvinvointialueiden hankintamenettelyihin ei viitata.

Perusteluissa jää hyvin ohueksi palveluasumisen vaihtoehtojen kuvailu, lukija jää käsitykseen, että on olemassa oma asunto sekä ryhmämuotoinen asuminen. Käytännössä moni vammaisen henkilö asuu omassa asunnossaan, mutta saa ympärivuorokautisen tuen, joka voi vaihdella suurestikin elämäntilanteen mukaan.

Esteettömän asumisen kohdassa sen sijaan perustellaan hv-alueen vastuuta esteettömien asuntojen huomioimisesta kilpailutuksessa. Samalla rajataan tiukasti, että vain erityisen painavasta syystä voitaisiin myöntää esteettömän asumisen tukea palveluysikössä oleviin asuntoihin. Tässäkin kohdassa unohdetaan, miten erilaisissa asunnoissa ja miten eri palveluntuottajat voivat toteuttaa itsenäisen asumisen tukea vammaisille henkilöille. Asumispalveluysiköllä voi olla erilaisia asuntoja tavallisessa asuntokannassa ja niiden asukkaiden vaihtuessa voi esteettömyyskriteerit vaihtua. Tässäkin kohtaa asumispalvelut nähdään aika kapeasti joko kokonaan omassa asunnossa olemiseksi tai palveluysikössä olemiseksi. Jos halutaan laajentaa vammaisten henkilöiden mahdollisuutta valita haluamansa asumismuoto, tulisi asumisen tuen perusteluissa korostaa erilaisia ja muuttuvia asumistilanteita enemmän. Näin veloitettaisiin myös hv-alueet hankkimaan monipuolisesti erilaisilta palveluntuottajilta yksilöllisiä asumisen ja muun palvelun yhdistäviä palvelukokonaisuuksia.

21. Onko säännös vammaisten lapsen asumisesta kodin ulkopuolella tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Asumisen tuen kustannukset tulisivat esityksen perusteella nousemaan merkittävästi osalla perheistä. Lapsen asumisen kustannukset kodin ulkopuolella voivat pahimmillaan johtaa tilanteeseen, jossa perheellä ei ole käytännössä mahdollisuutta käyttää palvelua. Tällöin perheen kuormitus voi kasvaa ja samoin ongelmat. Silloin voidaan joutua kääntymään lastensuojelun

puoleen, mikä taas ei ole ollut lain tarkoitus. Vammaispalveluissa perheen tulotasoa voidaan käyttää perusteena palvelujen maksamisesta, mutta ehdotettua kustannusta olisi kohtuullistettava. Esimerkiksi päivähoidon maksut voisivat olla yksi vaihtoehto maksujen määräytymiseen. On huomioitava, että lapsen kodin ulkopuolella asuminen ei poistaisi vanhempien elatusvelvollisuutta kokonaan vaan vanhemmat edelleen järjestäisivät kotilomia, maksaisivat harrastuksista ja vaatteista sekä matkoista yms.

22. Onko lyhytaikaista huolenpitoa koskeva pykälä (18 §) sisällöltään tarkoituksenmukainen?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

-

23. Onko päivätoiminnasta (19 §) tarkoituksenmukaista säätää vammaispalvelulaissa?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

Päivätoiminnasta tulee edelleen säätää vammaispalvelulaissa. Ehdotuksen mukainen päivätoiminta rajautuisi kuitenkin liian kapeasti vain työkyvyttömiin ja työtoimintaan osallistumaan kyvyttömiin työikäisten vammaisten ihmisten palveluksi.

Olemme ehdottaneet, että päivätoiminta laajennettaisiin koskemaan myös mm. nuoria henkilöitä, jotka hyötyisivät palvelusta. Lisäksi olemme ehdottamme, että päivätoimintaa kehitetään erityisesti vapaaehtoisuuteen ja osallistujien omien toiveiden mukaiseen suuntaan.

Ehdotamme, että päivätoiminnan lisäksi lakiin tulee oma kohtansa työllistymisen tuesta, joka voisi sisältää myös erilaisia tuettuja työllistymisen muotoja. Näitä ei kuitenkaan saa sekoittaa päivätoimintaan. Sen sijaan on kannatettavaa, että edelleen jatkettaisiin päivätoiminnan ja työllistymistä tukevan toiminnan vuorottelua niillä henkilöillä, jotka siitä selvästi hyötyisivät.

Lisäksi päivätoimintaa tulisi kehittää niin, että se mahdollistaisi osallistumisen myös esim. iltaiikään, jolloin muutkin ihmiset harrastavat. Lisäksi iltaiika voisi helpottaa joidenkin vuorotyötä tekeviä perheitä silloin, jos heillä on huollettavanaan vammaisen henkilö.

24. Onko tarkoituksenmukaista, että työtoiminnasta ja työllistymistä tukevasta toiminnasta ei säädetä vammaispalveluissa, jos niistä säädetään sosiaalihuolto- tai muussa laissa?

Ei

Perustele tarvittaessa kantasi

Ehdotamme, että valmennusta koskevaan 7§ lisätään työllistymisen tuki. Työllistymisen tukea ei ole esityksessä mainittu lainkaan. Silti esimerkiksi kehitysvammaisten henkilöiden kohdalla juuri nykyisen kehitysvammalain perusteella järjestetty työllistymisen tuki on ollut oikeastaan ainut tapa järjestää työllistymiseen johtavaa palvelua kehitysvammaisille henkilöille. Moni kunta, Helsingin kaupunki pisimpänä esimerkkinä, on järjestänyt osana kehitysvammahuoltoa tuetun työllistymisen työhönvalmennuspalvelua, jossa työhönvalmentajan tuella haetaan palkkatyöpaikka ja tuetaan sekä työnantajaa että työntekijää työsuhteen syntymisen jälkeen.

Vammaisten henkilöiden työllistymistä edistävää toimintaa on aikaisemmin järjestetty SHL 27 e ja d §:n perusteella sekä kehitysvammalain 2§ 4 momentin mukaan. SHL 17§ perusteella järjestettävä sosiaalinen kuntoutus ei ole vastannut vammaisten henkilöiden työllistymisen tuen tarpeeseen. Sen mukaan sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan 'sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettavaa tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi'. Sillä ei tarkoiteta työllistymiseen valmentamista tai työelämässä tukemista. Tuoreita tietoja siitä, kunka monta henkilöä on shl:n 27 d § tai 27 e § mukaisessa toiminnassa sekä KVL 2 § työ- tai päivätoiminnassa ei ole suoraan saatavissa. Sotkanetin mukaan kuntien kustantamassa vammaisten työtoiminnassa oli vuonna 2020 noin 8500 henkilöä. Tilasto ei erittele, minkä lain perusteella palvelua on järjestetty. Aikaisempien tutkimusten perusteella on kuitenkin perusteellista väittää, että työsuhteinen shl 27d§ mukainen työllistyminen on vähentynyt merkittävästi ja sen asema on marginaalinen.

Vammaisten henkilöiden työllistymistä tukevaa toimintaa koskeneessa STM:n selvityksessä esitettiin, että toimintaa tulisi jatkossakin järjestää sosiaalihuoltona niin, että myös sosiaalipalveluiden kautta voi työllistyä, edes osittain, avoimille työmarkkinoille. Lisäksi selvityksessä edellytetään, että toimintaa arvioitaisiin säännöllisesti ja että asiakkaalla olisi mahdollisuus siirtyä TE-palveluiden asiakkaaksi. (Paanetoja 2019).

Samassa selvityksessä tuodaan esiin nykyisen työ- ja päivätoiminnan häilyvä suhde. Siksi ehdotamme selvityksen suosituksen mukaisesti, että vammaispalvelulain mukainen työelämään valmentautuminen ja työelämässä tukeminen erotettaisiin päiväaikaisesta toiminnasta.

Nyt ei ole tiedossa, minkä lainsäädännön osana vammaisten henkilöiden työllistymistä tukeva toiminta tullaan järjestämään. Tässä esityksessä työllistymisen tukeen viitataan, mutta ei selkeästi suhteessa muuhun lainsäädäntöön eikä riittävän selkeästi, jotta järjestävä taho voisi ajatella sen korvaavan nykyisen työllistymistä tukevan toiminnan (shl ja KVL) muodot.

Vammaisten henkilöiden työllistymistä tukevan toiminnan puuttuminen esityksestä lisää erityisesti kehitysvammaisten henkilöiden riskiä jäädä väliinputoajiksi työllistymisen tukitoimien suhteen. Lisäksi se heikentää monen vammaisen nuoren mahdollisuuksia päästä harjoittelemaan työelämätaitoja tuetusti oppivelvollisuuden päättymisen jälkeen.

Työelämään valmennus osana vammaispalvelulakia olisi merkittävä parannus nykyiseen epäselvään tilanteeseen, jossa vammaisten henkilöiden työllistymistä edistetään välillä sosiaalihuoltona, välillä kuntoutuksena sekä erilaisissa määräaikaisissa projekteissa.

Vammaisten henkilöiden työelämään valmentautumiseen ja työelämässä tukemiseen on kehitetty lukuisia hyviä ja tuloksellisia toimintamalleja, mm. IPS -mallin mukainen tuetun työllistymisen työhönvalmennus. Tällä hetkellä se on käytössä muutamassa kunnassa osana kehitysvammaisten työllistymistä tukevaa toimintaa. Myös tämän toiminnan jatkuvuuden ja levittämisen näkökulmasta olisi hyvä, jos tähän esitykseen lisättäisiin työllistymistä edistävä kohta esittämällämme tavalla.

25. Onko liikkumisen tuen toteuttamistapoja tarpeellista monipuolistaa 22 §:ssä ehdotetulla tavalla?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

-

26. Mikä on näkemyksenne liikkumisen tuen määrää (23 §) ja laajuutta (24 §) koskevista säännöksistä?

-

27. Onko taloudellista tukea koskeva pykälä (25 §) tarkoituksenmukainen?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

-

28. Vammaispalvelulaki käsitellään eduskunnassa syksyllä 2022. Tavoitteena on lain voimaantulo 1.1.2023. Siirtymäsäännöksillä on tarkoitus antaa hyvinvointialueille aikaa lain toimeenpanoon. Alkuvaiheessa päätösten muuttaminen uuden lain mukaisiksi vaatii paljon taloudellisia- ja henkilöstövoimavaroja. Tämän vuoksi uudet erityistä osallisuuden tukea ja tuettua päätöksentekoa koskevat säännökset tulevat voimaan vasta 1.1.2025.

Helpottavatko voimaantulo- ja siirtymäsäännökset (33 ja 34 §) lain toimeenpanoa?

Eivät

Perustele tarvittaessa kantasi

Ei ole perusteluta saattaa lakia voimaan paloissa. Tämä heikentää kohderyhmän yhdenvertaisuutta.

Kehitysvammalaki

29. Vastaavatko kehitysvammalain (muutettuna) voimaan jäävät itsemääräämisoikeuden vahvistamista ja perusoikeuksien rajoittamista koskevat säännökset riittävästi väliaikaiseen sääntelyn tarpeeseen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista

30. Ovatko sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettuun lakiin ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

Eivät pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Lapsen asuminen kodin ulkopuolella tulisi osalle perheistä liian kalliiksi.

31. Onko ehdotus vammaisen lapsen kodin ulkopuolisesta asumisesta perittävästä maksusta mielestäsi onnistunut?

Ei

Mikäli vastasit Ei, miten säätäisit maksun perusteista?

Soveltaisimme tähän esimerkiksi päivähoiton maksua.

Esityksen vaikutukset

32. Antavatko esityksen arvioidut ihmisvaikutukset (vammaiset lapset ja aikuiset, iäkkäät henkilöt) oikean kuvan uudistuksen vaikutuksista?

-

Perustele tarvittaessa kantasi

-

33. Onko arvio esityksen kustannus- ja henkilövaikutuksista mielestänne realistinen?

-

Perustele tarvittaessa kantasi

-

34. Muut vapaamuotoiset huomiot esityksestä.

-

Lampinen Outi
Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiö